

Intercultureel onderwijs in een moderne samenle- ving

Interactieve werkvormen door Steunpunt Intercultureel Onderwijs

Het Steunpunt Intercultureel onderwijs (SICO), verbonden aan de Universiteit Gent, verstaat onder intercultureel onderwijs actief en efficiënt leren omgaan met sociale en culturele diversiteit. Deze verscheidenheid bevat allerlei dimensies, zowel culturele, etnische, sociale, uiterlijke als andere dimensies. We vinden ze terug bij leerlingen, leerkrachten en ouders. De verscheidenheid op school is een normaal gegeven en is min of meer een afspiegeling van de diversiteit die deel uitmaakt van de moderne samenleving waarin wij wonen. Net zoals we 'buiten de school' veel verschillen ontmoeten, worden leerkrachten en leerlingen ook in de school geconfronteerd met een verscheidenheid aan situaties en met mensen met een verschillende achtergrond.

Elke klas is multicultureel: er zijn overal verschillen te vinden in levensstijl, waarden en normen, in kennis en vaardigheden, enzovoort. Verschillen die een grote rol spelen in de manier van omgaan met elkaar. Intercultureel onderwijs wil leerlingen én leerkrachten vaardig maken in het omgaan met die verschillen.

Oefenen in het leven van alledag

Intercultureel onderwijs en vooral het begrip 'cultuur' verwijst bijgevolg niet alleen naar etniciteit. We willen de klemtoon vooral leggen op de eerste lettergreep 'inter', wat 'tussen' betekent: het verband tussen mensen die op zoveel manieren anders (willen) zijn. De actieve omgang tussen mensen, de 'interactie', vormt de spil van een pragmatische visie op intercultureel onderwijs. Intercultureel verwijst naar hoe mensen, elk met hun verschillende kenmerken, omgaan

met elkaar en hoe er steeds opnieuw in hun omgang nieuwe betekenissen en ervaringen ontstaan. De dagelijkse sociale interactie op school tussen leerkrachten/leerlingen, leerkrachten/ouders en leerlingen onderling is het middel bij uitstek om te werken aan de interculturele vaardigheden van de betrokkenen: door deelname aan interacties tonen de betrokkenen hoe ze omgaan met diversiteit en tegelijkertijd biedt het de mogelijkheid er beter te leren mee omgaan. Bekwaam worden in de omgang met diversiteit moet zich dan niet bewijzen tijdens speciaal daartoe ingerichte weken of projecten, maar wel in het leven van alledag en kan dan ook voortdurend geoefend worden in de klas en op school, ongeacht de samenstelling ervan. Op die manier leren kinderen al doende diversiteit waarderen en niet door ethisch correcte denkbeelden en houdingen aan te leren.

Interactief klasklimaat

Een van de aandachtspunten bij de realisatie van intercultureel onderwijs is een interactief klasklimaat, wat onder andere gecreëerd wordt via interactieve werkvormen. Een aanpak waarbij leren omgaan met diversiteit centraal staat, werkt niet bij éénrichtingsverkeer tussen leerkracht en leerlingen. Het komt erop aan om situaties te creëren in de klas die het communiceren en samenwerken in heterogene groepen mogelijk maken. Eén van de voorwaarden is een verschuiving in onderwijsopvattingen naar onderwijs als 'interactie', waarbij de leerling gezien wordt als een handelend persoon, in staat om problemen op te lossen, reeds beschikkend over allerlei vaardigheden.

Groepswerken

Tijdens de workshop werden een aantal groepswerken aangeboden die de deelnemers als lerenden ondergingen. Eén van de opdrachten was opgebouwd aan de hand van verdeelde informatie. Dit is een groepswerk waarbij de leerstof wordt verdeeld in logische en gelijkwaardige delen. De deelopdrachten zijn onafhankelijk van elkaar op te lossen. De verschillende leden van de groep moeten bij de eerste fase elk een deelopdracht bestuderen. Bij de volgende fase wisselen de groepsleden de informatie uit en werkt de groep aan een algemene groepsopdracht waarin de verschillende

delen samengevoegd worden. Op die manier heeft iedereen zijn verantwoordelijkheid moeten opnemen om zijn deel van de opdracht uit te voeren, toe te lichten aan de anderen en heeft elk groepslid op het einde van de les alle leerstof gezien. Bij een tweede opdracht lag de nadruk op het gebruik van rollen. Ieder lid van de groep heeft een andere rol te vervullen waaraan specifieke opdrachten gekoppeld zijn. Via deze rollen heeft iedereen een taak waarvoor hij/zij verantwoordelijk is. Voorbeelden van klassieke rollen zijn: materiaalmeester, verslaggever, organisator, planner, bemiddelaar. De rollen kunnen ook aansluitend bij de inhoud van de opdracht ingevuld worden. Aan de hand van deze ervaring werd er dan verder aandacht besteed aan de aandachtspunten voor coöperatief leren. Coöperatief leren is leren dat plaatsvindt in een leersituatie waarin de lerende in interactie met één of meer actoren onder gedeelde verantwoordelijkheid een leertaak uitvoert met een gemeenschappelijk doel of product dat alle betrokkenen willen bereiken of maken. Het is een werkwijze met een gericht, zowel cognitief, sociaal-emotioneel, motivationeel of affectief leerdoel. Coöperatief leren is een werkwijze waarbij leerlingen, in zorgvuldig heterogeen samengestelde groepen, gestructureerd samenwerken bij het leren van leerinhouden of het maken van een product. De leerlingen zijn verantwoordelijk voor hun eigen leren, maar ook voor het leren van de ander. Ze werken samen om het eigen leren en dat van hun groepsleden zo succesvol mogelijk te maken. Een optimale prestatie is alleen te bereiken door de krachten te bundelen. De bijdrage van iedere leerling helpt alle jongeren uit de groep met het bereiken van een sociaal en cognitief doel.

Belangrijke kenmerken van coöperatief leren

Positieve wederzijdse afhankelijkheid is het belangrijkste kenmerk van coöperatief leren. Er is sprake van positieve wederzijdse afhankelijkheid als individuen of groepen op positieve wijze met elkaar te maken krijgen, als de resultaten van de afzonderlijke deelnemers het handelen van anderen positief beïnvloeden. Het succes van de groep is afhankelijk van de inspanningen van alle groepsleden. Je kunt de

leerlingen op verschillende manieren afhankelijk maken. Door een taakverdeling in te bouwen waarbij iedere leerling verantwoordelijk is voor een deeltaak, maak je ze als leerkracht taakafhankelijk. Door een gezamenlijk product te eisen, worden ze geacht hetzelfde doel na te streven of door beperkte informatiebronnen te geven, worden de leerlingen doelaafhankelijk, respectievelijk bronafhankelijk. Er kan ook onvoldoende materiaal voorhanden zijn voor iedere leerling waardoor de leerlingen op elkaar aangewezen zijn voor het materiaal (bijvoorbeeld er is maar één microscoop voor de groep).

Bij individuele verantwoordelijkheid gaat het enerzijds om het besef individueel verantwoordelijk te zijn voor het eigen leren en anderzijds om verantwoordelijk te zijn voor het geven van hulp aan de ander. Individuele verantwoordelijkheid motiveert leerlingen tot actief deelnemen aan het groepsproces.

Van directe interactie is er sprake als de leerlingen die met elkaar een groepje vormen, met elkaar overleggen, gestimuleerd door de onderlinge afhankelijkheid, elkaar helpen en steunen tijdens het samenwerken in groepjes. Coöperatief leren vraagt om een directe interactie, wat bijvoorbeeld door de klasopstelling kan bevorderd worden. Samen met leeftijdgenoten ervaringen opdoen en uitwisselen heeft twee voordelen. Op de eerste plaats haalt diegene die uitleg geeft, er voordeel uit omdat je bij het uitleggen of samenvatten van informatie de kennis op een hoger niveau verwerkt. De leerling die je helpt, krijgt toegespitste uitleg in een taal die past bij zijn leeftijd en ontwikkeling. De helper moet zijn gedachtegang duidelijk onder woorden brengen, zijn taal en begrippenkader structureren en verwerkt zo de kennis op nieuwe manieren. Op de tweede plaats krijgt diegene die hulp vraagt, uitleg op maat. Door het horen van verschillende opvattingen, het uitwisselen van ideeën, het inventariseren van vragen en het oplossen van botsingen in opvattingen kan een dieper begrip ontstaan en kan mentale ontwikkeling plaatsvinden. Ook hoort en ziet hij hoe de helper een opgave aanpakt.

Om een goede interactie en effectief samenwerken in groepen mogelijk te maken moeten leerlingen over een aantal *sociale vaardigheden* beschikken. De leerkracht hoort hier dan ook, samen met het groepsproces, de nodige aandacht

Culturele diversiteit in de samenleving

aan te besteden. Coöperatief leren biedt verschillende mogelijkheden om communicatie- en sociale vaardigheden eigen te maken en te leren rekening houden met de mening van anderen.

Een methodiek die op al deze aspecten ten volle

inspeelt is CLIM, coöperatief leren in multiculturele groepen. Tijdens CLIM-lessen worden enerzijds inhoudelijke concepten veroverd en anderzijds worden de denkvaardigheden en de sociale vaardigheden verder ontwikkeld. Centraal bij CLIM staat interactie, status, werken met rollen en wordt er bij elk CLIM-thema, dat bestaat uit zeven lessen, een ruim concept veroverd. (Maar om meer te weten over de toch wel specifieke visie achter en de organisatie van CLIM verwijst ik door naar de literatuurlijst.)

Ruimte voor diversiteit

De klas als weerspiegeling van de samenleving, waarin leerlingen in groepjes samenwerken, problemen oplossen en zelf zoeken naar antwoorden geeft ruimte om de aanwezige diversiteit naar boven te laten komen en deze te benutten. Dit kan leiden tot een cognitieve en sociale ontwikkeling waardoor zowel de prestaties als de samenwerkingsvaardigheden verbeteren.

Literatuur

Paelman, F., *CLIM-Wijzer*. Universiteit Gent, De Boeck, Steunpunt ICO, 2001.

Verlot, M., Sierens, S., Soenen, R., Suys, S., *Intercultureel onderwijs. Leren in verscheidenheid*. Universiteit Gent, Steunpunt ICO, 2000.

Vugt, Joep M.C.G van, *Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs*. Baarn, Hbuitgevers, 2002.